

njo več kot zadovoljni, tem bolj ker pomeni s tem, da v bistvu sprejema naše tipološke opredelitve kmečkih naselij, kmečke hiše in poljske razdelitve, tudi naš uspeh. Naj pa bo ravno zaradi tega podpisanemu, ki se s to snovjo ukvarja že dolga leta, dovoljenih nekaj pripomb. Tako predvsem glede naših nekoliko se razhajajočih pogledov na spremenljivost poljske razdelitve od srednjega veka, oziroma od časa načrtne kolonizacije dalje, kakor tudi glede vloge obdelovalnih načinov in obdelovalne tehnike pri tej spremenljivosti. Glede tega bi kazalo tudi v ustreznih poglavjih »Zgodovine agrarnih panog« nekaj bolj upoštevati bogato (v mojih »Flurformen« dokaj podrobno analizirano) nemško literaturo zadnjih let (razen Niemeierja s teorijo »osrednjega zemljiškega jedra« zlasti tudi dela A. Krenzlinove, Müller-Willeja idr.). Dognanja te literature, ki postavljajo v ospredje postopnost razvoja poljske razdelitve, slone namreč na bogati dokumentaciji, ki je seveda pri nas še manjka, pa bi bilo ravno zato nujno, da jo skušamo poiskati. Nedvomno pripuščata tudi Blaznik in Grafenauer kljub svojim pomislekom precej več možnosti tudi za poznejše, postopne transformacije prvotne poljske razdelitve, kakor smo jih pripuščali pred desetletji, ko smo zgodovinarji in geografi pričeli z raziskovanji te vrste. V zvezi s tem naj opozorim, da so naša proučevanja v Prekmurju pokazala, kako so tam še v bližnji preteklosti nastajale oblike poljske razdelitve, katerih nastanek drugod postavljamo navadno v starejši čas (gl. Ilešič, Die jüngeren Gewinnfluren in Nordwestjugoslawien, Geografiska Annalen 1961). Morda se bo našla podobna dokumentacija tudi za starejša razdobja. Manj prepričujejo pregledna izvajanja v sintetičnem delcu A. Meyniera, ki mu naša knjiga posveča več pozornosti, saj njegove izkušnje izhajajo z območja (Bretanje), ki je po razvoju in problemih manj sorodno našim. To seveda ne pomeni, da ne bi mogli povsem pritegniti citatu iz Meyniera na str. 249 naše knjige, da je »poljska razdelitev rezultat zelo različnih faktorjev«, izmed katerih v načelu ni mogoče niti nobenega izključiti, niti mu priznati izključne veljave. To stališče je razvidno tudi iz vseh naših dosedanjih raziskav. Eden od teh faktorjev, povezan z drugimi, je tudi obdelovalna tehnika, čeprav ne edini.

K poglavju o kmečkih naseljih še nekaj drobnih pripomb. Zdi se mi, da bi kazalo termin »obcestna vas« (str. 612) nadomestiti z vsebinsko primernejšim »uliczna vas« (kakor v nekaterih drugih slovanskih jezikih, prim. poljsko »ulicówka«), izraz »obcestna« pa prihraniti za naselja, ki so funkcijsko nastala s cesto in ki se omenjajo na str. 615 naše knjige (kjer pa Dob ni najbolje izbrani primer, jedro te vasi je namreč nastalo kot tipična »farna vas« in to vstran od ceste). In če je po pravici načet tudi pojav transformacije kmečkih naselij po urbanizaciji, industrializaciji in vplivih železnice v času do druge svetovne vojne, bi kazalo iz tega časa, ki pomeni začetek procesov, silno pospešenih po drugi svetovni vojni, poleg navedenih primerov naštetih vendar še nekatere zelo tipične (poleg Siške in Domžal npr. naselja Crnega revirja in Jesenic ter tipičnega primera starejše turistične »urbanizacije« — Bleda z njegovimi prvotnimi vaškimi jedri).

To bežno poročilo seveda ne more dalje po poti konkretnih pripomb. Opozori naj le, kako bogastvo podatkov in vprašanj, ki jih načtenja vsega spoštovanca vredna izdaja naših agrarnih zgodovinarjev, lahko samo vzpodbuja nas vse k nadaljnjim poglobljenim raziskavam.

Svetozar Ilešič

Turistično gospodarski informativni vodnik »Naše vinske gorice« pod geografsko lupo, izdalo Turistično društvo Lovrenc na Pohorju, 1972.

V izdaji turistično gospodarskega zbornika Po Jugoslaviji je izšla v Mariboru knjiga »Naše vinske gorice«. Z njo želi uredniški odbor pod vodstvom glavnega urednika Franja Novaka izpopolniti vrzel na turističnem in gospodarskem informativnem področju vzhodnega, vinorodnega dela Slove-

nije. Namen nove knjige je privabiti v »Slovenske gorice, Haloze, Obsotelje in na Bizeljsko« ne samo široko slovensko, temveč tudi ostalo jugoslovansko javnost, čim več domačih in tujih turistov ter vzbuditi med domačini zanimanje za kmečki turizem. Prikupna naslovna stran in sam lep namen pa ne zadoščata. Kakor je zamisel vodnika vzpodbudna in hvalevredna ter jo moramo vsekakor pozdraviti, pa kot geografi ne moremo mimo kopice manj zadovoljivih ugotovitev. Zato se oglašam tudi v imenu podružnice GDS v Mariboru.

Že ob bežnem prebiranju knjige, ki ima 48 strani teksta, 3 skice, eno pregledno karto in 31 strani reklam (!) se soočujemo s tolikimi površnostmi, netočnostmi, ohlapnim poenostavljanjem, idealiziranjem in samovoljnimi posplošitvami, da jih že težko smatramo kot tiskarske ali stilistične napake, temveč so žal del celotne koncepcije. V njej je kopica tudi geografskih, zgodovinskih in drugih stvarnih napak ter pomanjkljivosti, da se sprašujemo, kako je sploh mogla iziti. Razumljivo je, da je vzbudila tudi v ostali kulturni in turistični javnosti v severovzhodni Sloveniji precej nejevolje.

Glede na vse to in na namen, ki si ga zastavlja knjiga, naj mi bo zato dovoljeno malo podrobneje spregovoriti o njej. V primerjavi z mnogo boljše tovrstno knjigo Turizem na Pohorju in, če količkaj malo bolje poznamo obravnavano pokrajino in njene kraje v celotnem kulturno geografskem ambientu v tem delu Slovenije, moramo novo knjigo razočarano odložiti. V nadaljnjem želim opozoriti vsaj na nekatere najbolj vidne pomanjkljivosti, zlasti iz geografskega vidika.

Naj začnem z najbolj upadljivo pomanjkljivostjo, to je s priloženo splošno karto (str. 40), ki današnjemu stanju v prezentiranih pokrajinah severovzhodne in vzhodne, večinoma subpanonske Slovenije ne odgovarja več, ne kartografsko ne vsebinsko. Takšna, kot se nam ponuja, se je že preživela in ne more več služiti svojemu namenu. Že naslov karte »Splošni zemljevid z Obsoteljem« ne napoveduje celotnega obravnavanega ozemlja. »Splošni zemljevid« — katerega ozemlja? Na njej je za današnjo rabo zlasti pomanjkljivo cestno omrežje, saj manjka cela vrsta že dolgo moderniziranih cest, ki so tudi za turistično informacijo nujno potrebne. Nadalje je nepravilna in vprašljiva razporeditev nekaterih gorskih imen, npr. za Konjiško goro ali Haloze; napačno je nakazana smer, tako imajo na zemljevidu Haloze meridionalno smer. Sotlo čitamo le v hrvaškem imenu. Neupravičena je tudi nedosledna raba pisave za nekatere toponime, tako so npr. Ruše, Lovrenc na Pohorju ali Rače označene z drobnimi črkami kot majhni kraji Studenice, Makole ali »Sv. Trojica« z velikimi črkami. To odvrča bralce od resničnosti. Zemljevid uporablja za nekatere kraje prejšnja svetniška imena, kot so Sv. Lenart, Sv. Lovrenc, Sv. Trojica, Sv. Andraž, Sv. Jurij za Šentjur pri Celju, kar že dolgo ni več v rabi, ne uradno ne v vsakdanji praksi. Danes ne moremo več uporabljati zemljevida, ki navaja še stara imena za nekatere vrhove, kot npr. Urška ali Kopa. Pravda o Uršlji gori ali Urški je že razčiščena. Na Pohorju poznamo Veliko in Malo Kopo. Ime Meža pri Dravogradu kot del kraja je le zaselek. »Šmartno« pri Gornjem gradu na karti je verjetno Šmartno ob Dreti itd.

Po dolgih letih naglega fiziognomskega in strukturnega preobražanja naše pokrajine je nedopustno uporabljati takšno, že zastarelo in kartografsko ter vsebinsko pomanjkljivo karto iz leta 1946, ki ji je osnova karta pred II. svetovno vojno, ter jo nuditi za orientacijo ne samo široki jugoslovanski javnosti, temveč tudi domačinom. Ali v uradništvu res ne bi mogli dobiti primernejše osnovne karte! Geodetska uprava je npr. pred kratkim pripravila novo karto severovzhodne Slovenije v merilih 1:200 000 ter 1:400 000; obstajajo še druge karte, npr. Verkova karta Slovenskih gor in Prekmurja.

Tudi glede ostalih treh priloženih skic posameznih vinogradniških območij so upravičeni prigovori, čeprav bolj ustrezajo namenu kot splošni zemljevid. Po naslovu sodeč bi pričakovali, da bodo točneje označeni znani večji vinogradniški okoliši, kakor jih s posebnim znamenjem napoveduje

legenda. Tako je npr. na skici radgonskega vinogradniškega območja to opazno le pri Selcah pod Zavrhom (str. 10), na skici haloškega vinorodnega območja ustreznega simbola sploh ni (str. 28), čeprav so pri Podlehniku obsežni novi nasadi. Sicer pa je znak za »vinogradniški ambient« za prikaz prostorske razmestitve vinogradništva premalo zgovoren.

Značilnost Naših vinskih goric so nadalje številne idealizirane trditve, ki nikakor ne sodijo v solidnejši turistično gospodarski informativni zbornik. Ali ni pretirano reči pri opisu Polenšaka (str. 30), da je v tamošnjih »gozdovih vse živo od divjačine«, da »v Ljutomerskih goricah nad dimniki s slamnatimi strehami gnezdiijo štorkele« (str. 5)? Kaj naj rečemo o formulaciji v knjigi, »da hodijo na kmetije mestne družine, da otrokom kažejo, odkod prihaja mleko, kako se prideluje žito, melje moka« (str. 6)? Menimo, da je trditev... »v kraju Gradišče je 5 kmetij, ki se zanimajo za kmečki turizem« (str. 13) premalo stvarna.

Podobno je z idealizirano podobo ptujske okolice, kjer je... »vsa valovita mestna okolica zasajena s plantažnimi nasadi marelic, breskev, češenj, jabolk, hrušk« (str. 31). Ali lahko rečemo, »da je Lenart v Slovenskih goricah starodaven trg sredi vinorodnih goric« (str. 12)? Prav lenarška okolica ima, kot vemo, razmeroma malo vinogradov. Pri opisu Rogatca beremo, da »ima lovec bogato izbiro srnjadi, divjih prašičev, zajcev, fazanov in nekaj gamsov« (str. 45). Pravi lovski eldorado! Tudi pri Viršanjcih na Kozjanskem je vse v redu, saj »trpijo samo zaradi slabih cestnih zvez« (str. 48).

V Naših vinskih goricah je tudi več stvarnih napak in netočnosti. Vprašljivo je, ali »je Ptuj največje mesto kmetijske Prlekije« (str. 31). Dalje »Panonsko obrobje« (str. 41) in »Slovensko vinogorje« (str. 3) nista obči geografski imeni. Nejasno sta pojmovani imeni Dravsko in Ptujsko polje (str. 31). Težko je priševati k Apaški ravnini Šentilj, Jarenino, Jakobski dol, kakor to čitamo v knjigi (str. 38). Tudi trditev, da »leži Zgornji Duplek med številnimi kraškimi kotanjami in vrtačami« (str. 15) je v takšni formulaciji le prehuda. Površno so imenovane tudi nekatere tovarne, npr. »Tovarna aluminija« ali »Taninka« (str. 33). Pravilno se glasita: Tovarna glinice in aluminija Boris Kidrič in Konus, usnjarski kombinat Slov. Konjice, obrat Zaščit.

Knjigo označuje tudi površnost v razporedbi tekstov. Pri opisu Borla je npr. omenjena Gomila v Slovenskih goricah, ki se sicer dviga pri Juršincih (str. 30). Vrh Kicar z rojstno hišo Jožeta Lacka je v knjigi pri opisu Kapele (str. 19)! Pomešani so teksti in naslovi pri nekaterih slikah. Pri opisu Rogaške Slatine v tekstu »o shujševalnih kurah« (str. 45) nazadnje res ne vemo, kakšne kure so mišljene. Na str. 31 beremo pri opisu Boča: ... »na vrhu stoji razgledni stolp, odtod je prelep razgled na Spodnjo Stajersko... do vzhodnega dela Graza«. Zakaj pogrevamo zgodovinsko pridobljeni pojem o Spodnji Stajerski, ki ima za nas Slovence dokaj pejorativen prizvok?

Naj opomnim še na prepogosto rabo okrasnih pridevnikov kot npr. »zeleni vinogradi« ali »zelena polja« (str. 5), ... »Slovenske gorice se kopljejo v soncu« (str. 3, 5) in druga epiteta ornantia, ki se pogosto ponavljajo, kot da bi bili klišeji iz romantičnih opisov v preteklosti. V običajnih prospektih so razumljivi in pogosti, v našem primeru pa geografsko kaj malo povedo, če ni v njih konkretne geografske vsebine.

V knjigi pa ni le mnogo geografskih pomanjkljivosti, temveč so tudi zgodovinske in druge splošno kulturne laksnosti in netočnosti. Ali ni pretirano reči pri opisu gradu Borl (str. 30), da »je tam stoloval kralj Matjaž«! Na str. 47 beremo, da so pri Bistrici ob Sotli »Turki pobili leta 1475 domačo vojsko«. Kakšno? Nič pa ni rečenega o spopadu in porazu puntarskih kmetov leta 1573, in letos praznujemo 400-letnico tega! Kako je razumeti na str. 41 trditev, »da je rimska cesta vodila skozi Rogaški okraj« (Rogaški okraj z veliko začetnico!). Vprašljivo je tudi, ali je bil zadnji slovenski tabor na Kapeli leta 1870, kot to beremo v knjigi na str. 21. »V Mestninu rojeni slovenski književnik Jakob Sket« (str. 41) se pravilno imenuje Jakov Sket.

Pri opisu Negovskega jezera (str. 17) bi sodilo opozoriti bralce na negovski grad, ker vodnik omenja druge gradove: Borl, Statenberg, Dornavo,

Hrastovec, Vurberk in druge. Če pa že govorimo o vurberškem gradu, bi bilo treba le opozoriti, da je bil v zadnji vojni porušen. Vidmu, ki je »znan po narodni zavednosti in naprednem gibanju« (str. 15), pripisuje avtor le prevelik pomen. Po takšni formulaciji bi drugi kraji v Slovenskih goricah ne bili to! Podobno bi mogli reči o Ormožu, kjer beremo med drugim, »da je središče politično kulturne oblasti« (str. 27). Kakšno vlogo pa imajo potem Ljutomer, Radgona, Lenart, Ptuj?

To bi bile le nekatere najbolj evidentne geografsko zgodovinske pomanjkljivosti. O drugih, zlasti o nedosledni rabi velikih in majhnih črk pri krajevnih in stvarnih imenih, samovoljnem mešanju tekstov, turistično informativnih laksnostih, neupravičeni interpolaciji tekstov iz prospektov brez prave miselne zveze ter še o čem drugem ne bi govorili, čeprav je tudi tega precej.

Ceprav so »Naše vinske gorice« namenjene široki javnosti in ne želijo biti strogo znanstvene ter tudi ne pretendirajo za geografsko celovito podobo pokrajine, temveč želijo biti le turistično-gospodarsko informativni vodnik, v njih koncipiranju ne bi smeli iti mimo znanstveno trdnih in dognanih stališč ter dejstev. Knjiga želi popeljati turiste po pestri kulturni pokrajini in jim predstaviti njene kraje, zato morajo biti še tako preprosti opisi geografsko točni. Tega pa v knjigi ni čutiti. V Naših vinskih goricah je mnogokaj problematičnega, napačnega in nedorečenega, kar ne prenese ne geografske, ne zgodovinske in druge strokovne kritike. Je primer gospodarsko turističnega vodnika, kakršen ne bi smel biti. Škoda, da je postal zaradi vsega tega dober namen, ki si ga je uredništvo zastavilo, problematičen. Naše vinske gorice prikazujejo kraje v vinorodnih pokrajinah severovzhodne Slovenije in v obrobju ob Sotli v dokaj neprimerni in pogosto izkrivljeni podobi. Turisti, ki bi jih obiskali, bi bili precej razočarani. Na mnogih mestih bi se srečali z nedejanskim stanjem. Tudi pristopu in pripravi bodoče »vinske ceste«, kar je tudi namen knjige, s tem ni niti najmanj pomagano. Stvarna in znanstvena zahtevnost mora ostati tudi v takšni ediciji neoporečna.

Pripombe, ki sem jih navedel, so mišljene kot vzpodbuda pri pripravljanju še drugih podobnih in vsekakor potrebnih vodnikov po naši zemlji. Geografom pa naj bi bile v opozorilo, da kritično spremljajo izdajo takih publikacij, ki jih sodobno življenje upravičeno zahteva, pa jih nekateri potem realizirajo strokovno neodgovorno in pogosto le iz komercialnih razlogov.

M. Zgonik

Krajša poročila o geografski književnosti o Sloveniji

Igor Vrišer, The Pattern of Central Places in Yugoslavia. Tijdschrift voor econ. en soc. geografie, Amsterdam, sept./okt. 1971, str. 290—300.

V razpravi je avtor predstavil mednarodni strokovni javnosti rezultate svojih raziskav centralnih krajev v Jugoslaviji, ki jih je domači strokovni javnosti posredoval že z več objavami doma, predvsem v »Ekonomske revije« 1969.

Igor Vrišer, Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč. Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1972, strani 142, 19 grafikonov, številne tabele, angleški izveček.

Vrišer je svoja dosedanja proučevanja centralnih krajev v Jugoslaviji razširil še na njihova vplivna območja. Zajel je v proučevanje predvsem gravitacijska območja najpomembnejših mest (Ljubljane, Maribora, Zagreba, Reke, Splita, Osijeka, Banja Luke, Sarajeva, Tuzle, Mostarja, Subotice, Novega Sada, Beograda, Niša, Titograda, Prištine in Skopja). Proučitev je vsebinsko in metodološko nova in originalna, na žalost njenih rezultatov v celoti doslej ni bilo mogoče objaviti razen v interni izdaji Filozofske fakultete v 50 izvodih. Pač pa študijo prinaša v skrajšani obliki ta »Geografski vestnik«.

Anton Cevc, Velika planina. Življenje, delo in izročilo pastirjev. Oprema, likovna ureditev in risbe Vlasto Kopač. Založila Državna založba Slovenije, Ljubljana 1972, strani 96, risbe v besedilu, 70 fotografij v prilogi.

Studija ima izrazito etnografski značaj in se bo vzorno dopolnjevala z dosedanjimi in prihodnjimi geografskimi, gospodarskimi in turističnimi proučitvami te naše zares »velike« in svojevrstne planine.